

**Henry CARNOY, Jean NICOLAİDÈS. İstanbul Folkloru, Çev.
Prof. Dr. Suna TİMUR AĞILDERE, Ankara: TDK Yay., 2017,
ISBN: 978-975-16-2380-5, 165 sayfa.**

Doç. Dr. Nezir TEMUR*

On dokuzuncu yüzyılda roman-
tik milliyetçilik akımıyla birlikte hem
Doğu'da hem Batı'da *biz'i* tanımlayan
ve sosyo-kültürel özelliklerden hare-
ketle bir milliyet tanımlaması yap-
maya çalışan bakış açılarının ortaya
çıkmasıyla dil, folklor ve etnografya
gibi sosyal bilim sahalarında derleme
ve kuramsal çalışmalar yoğunlaşır.
Kültürlerin göçü, kökeni gibi ilgiler,
bu alandaki araştırmacıları sadece
kendi kültürel havzalarını değil, uzak
coğrafyalardaki kültürleri de incele-
meye sevk eder. Söz konusu folklorcu-
lar arasında önemli isimlerden birisi
de Avrupa folkloru yanı sıra Afrika ve
Asya halk bilim tarihine önemli katkı-
larda bulunmuş olan Fransız folklorcu
Émile Henry Carnoy'dur (1861-1930).
Carnoy, sadece Fransız sözlü gelene-
ği ile ilgili derlemeler yapmakla ye-
tinmeyip diğer kültürlerin folklorik
özelliklerine ait çalışmalara da imza
atmıştır. Bu çerçevede Carnoy'nun
İstanbul ve Anadolu halk kültürü ile
tanışması, Auteuil İlkokulu sıraların-
dan arkadaşı, halk bilimci ve edebiyat
öğretmeni Jean Nicolaïdes sayesinde
olmuştur. Carnoy ile Nicolaïdes, İstan-
bul ve Anadolu halk kültürü üzerine
La Tradition dergisinin milletlerarası
dizisinde yer alan İstanbul ve Çevre-
sinin Halk Geleneği; Türk, Hıristi-
yan, Ermenilerin, vb. Folkloruna Kat-
kı" (1892) ve İstanbul Folkloru (1894)
başlıklı iki eser kaleme alır, ancak bu
eserler, Nicolaïdes'in ölümünden son-
ra yayımlanır.

1894 yılında Fransızca yayımla-
nan İstanbul Folkloru adlı çalışma
Türkçeye Suna Timur Ağıldere ta-
rafından çevrilmiştir. Bu çerçevede
söz konusu eser, halk bilimi disiplini
kadar çeviri bilim açısından da önem
taşımaktadır. On dokuzuncu yüzyılın
sonlarında İstanbul'da yaşayan farklı
millet ve dinlere mensup kaynak kişi-
lerden derlenen efsanelerin metin do-
kusunu oluşturan kültürel dil içerikle-
rinin çevirisinin güç bir çeviri etkinliği
olduğu çeviri bilimcilerin üzerinde
mutabık kalacağı bir değerlendirme
olacaktır. Söz konusu eseri oluşturan
metinlerdeki bazı kişi, mekân adları
(*Hyzyr-Hızır; Chalcédoine-Kalkedon;
Cady-Keuy-Kadıköy; Sultan-Mourat-
Sultan Murat...*) ve terimler ortografi
yöntemiyle Fransızcaya çevrilmiştir.
Bazı kültürel unsurlar ise Fransızca
eşdeğer kelime ve kelime gruplarıyla
karşılanmıştır. Türkçe çevirisinde bu
tür çeviri stratejilerinden kaynaklan-
an sorunları, çevirmen dipnotlarla
açıklama yapmak suretiyle aşmaya
çalışıp eserde geçen Türkçe özel adla-
rın özgün metinde yer alan Fransızca
okunuş biçimleri, özgün metnin çok
dilli yapısına sâdik kalarak dipnotlar-
da aynen vermeye özen göstermiştir.

Carnoy'un Türkçe, Rumca bilme-
diği, bu nedenle İstanbul efsane ve
halk inanışlarının Nicolaïdes tarafın-
dan ilk elden derlendiği ve yazarlar
tarafından birlikte Fransızcaya çevril-
diği öne sürülmüştür. Çevirmen, ese-
rin ön sözünde, özgün eserde elli beş

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Ankara/
Türkiye, ntemur@gazi.edu.tr

efsane yer aldığı; bunlar arasından, Çingenelere atfedilen iki kısa efsaneye söz konusu etnik grubu rencide edici ifadeler taşıması sebebiyle çeviri eserde yer verilmediğini; elli üç efsaneyi, yazarların konuşma diline özgü yalın üsluplarını kaynak metne sâdık kalınarak olabildiğince Türkçeye çevrilmeye çalışıldığını ifade etmiştir.

Eseri hazırlayan, Carnoy ve Nicolaidēs'i İstanbul folklorunu araştırmaya sevk eden temel sebep; Osmanlının çok kültürlü yapısının sembolü olan bu payitaht şehrin tarih boyunca birçok medeniyete ve bu medeniyetleri oluşturan kültür dairelerine ait kültürel mirasın eşsiz harmonisi olsa gerek. İstanbul Folkloru adlı eserde yer alan efsaneleri özgün kılan en önemli unsur, hiç kuşkusuz XIX. yüzyıl İstanbul'unun farklı dil, din ve kültürlerine mensup çeşitli meslek ve sosyo-ekonomik sınıflarına ait sakinlerinin ağzından titizlikle ilk elden aktarılmasıdır. Böylelikle, benzer dileklerin gerçekleşmesi umuduyla, aynı mukaddes pınarın suyundan birlikte içen Türk, Rum, Ermeni ve Musevi kadın, erkek ve çocukların hikâyeleri, İstanbul'un çok kültürlü sözlü geleneğinin penceresinden aktarılmıştır. Bu minvalde, zamanın imbiğinden süzül-müş ortak efsanelerle örülmüş olan İstanbul Folkloru, çok sesli musikî yapı-sıyla şehrin sakinlerinin binbir renkli sosyal yaşantısını ve kültürel zenginliğini de gözler önüne sermektedir.

Farklı sosyo-kültürel unsurların kolektif bilinç ve belleğinde yer bulan kişi, mekân ve yapılar etrafında teşekül eden efsaneler, sadece kaynak kişilerden değil yazılı tarihî metinlerden de derlenmiştir. Kaynak kişilerden derlenen efsanelerde ise kaynak kişiler hakkında etnik ve dinî kimliğine kadar bütün bilgiler ayrıntılı ancak oldukça kısa bir şekilde verilmiştir. Bu

bağlamda eseri özgün kılan en önemli hususiyetlerden birisi de bir mekân, mahal veya mimari yapıya ait köken efsanesi, inanış ve ritüeller, farklı etnik ve dinî kimliğe sahip kaynak kişilerin bakış açısıyla verilmiştir. Ancak bu noktada bir konunun izaha muhtaç olduğunu vurgulamak da yarar var. Öncelikle çalışmanın adı İstanbul Folkloru olmasına rağmen çalışma, İstanbul'da yaşayan farklı kültürlerin bütün folklorik unsurlarına yer veren bir içeriğe sahip değildir. Sadece aynı şehirde yaşayan farklı millet, dinlere ait kültürel bellek mekânları ve bunlar çevresindeki unsurlar ile ilgili inanış ve efsaneler, tarih biliminin de imkânlarından yararlanılarak aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada gerek eseri hazırlayanların gerekse de çevirmenin ön sözünde İstanbul'da yaşayan farklı kültürlerin efsanelerine yer verildiği ifade edilmesine rağmen eserde halk inanışları ile ilgili ayrıntılı bilgiler, karşılaştırmalı çalışmalar için oldukça zengin veriler içermektedir. Bu bakış açısı hazırlayanlar tarafından da eserin muhtelif yerlerinde, "... Bu türbe, Türklerin Balıklı Meryem Ana'sıdır." örneğinde olduğu gibi vurgulanmaktadır.

Efsanelerde geçen mekân, kişi ve diğer unsurlarla ilgili görsellerin yer aldığı eser, çok kültürlü toplumsal yapılarda kültürlerarası etkileşim ve karşılaştırmalı folklor çalışmaları için araştırmacılara önemli veriler sağlayacak niteliktedir. Ayrıca eserde yer alan metinler, kültür tarihî okumaları için de zengin bir içeriğe ve akıcı bir üsluba sahip olmakla birlikte ilgisizine halk inanışları, ritüeller, kültürel bellek mekânları, efsaneler hakkında farklı bakış açıları sunmaktadır.